

# Dkt. Elaine Phillips, Utangulizi wa Masomo ya Biblia, Kipindi cha 11, Asia Ndogo na Ugiriki

© 2024 Elaine Phillips na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. Elaine Phillips na mafundisho yake kuhusu Utangulizi wa Masomo ya Biblia. Huu ni kipindi cha 11, Asia Ndogo na Ugiriki.

Katika hatua hii, tunahamia mbali zaidi nje ya nchi iliyo katikati.

Tumekuwa tukitumia muda wetu huko, na tutajaribu kuchunguza Mediterania ya Mashariki. Sasa, ni wazi kwamba lengo litakuwa pana zaidi katika hatua hii.

Tunachotaka kufanya hasa ni kuangalia Kitabu cha Matendo na hasa kuzingatia safari za Paulo, safari ya kwanza, ya pili, na ya tatu ya kimisionari, kama tunavyoweza kuziona katika baadhi ya maeneo ambapo zina umuhimu. Hata hivyo, pia kuna sura tatu za kwanza za Ufunuo ambazo tunataka angalau kuzitembelea kidogo na kuangalia baadhi ya maeneo ambayo yanafaa katika eneo hilo. Kwa hivyo, Asia Ndogo na Ugiriki ni aina ya njia ya muhtasari ya kusema aina ya mambo ambayo tutakuwa tukiyaangalia.

Ni wazi, tunahitaji kuzingatia ramani kwa kawaida. Na kwa hivyo, hii ni moja ambayo sasa tunaifhamu sana. Tumekuwa tukitumia muda mwingi hapa.

Sasa, utakumbuka kwamba kutoka Kaisaria—haipo kwenye ramani hii, lakini iko chini tu ya mahali inaposema Megido—injili inatoka. Na injili itatoka hadi katika eneo letu la kile tunachokijua kama Uturuki wa kisasa, zaidi ya kile tunachokijua kama Ugiriki, na hatimaye hadi Roma. Kwa upande wa jioografia, tunataka kwanza kutambua kwamba hapa kuna Anatolia.

Tulipokuwa tukizungumzia kuhusu ardhi hapo awali, mkazo wetu mwingi ulikuwa kwenye himaya mbalimbali hapa Mesopotamia au nasaba za Misri katika muktadha huu. Hatukutumia muda mwingi kuzungumzia Anatolia, lakini sasa tunataka kuzingatia zaidi kidogo, tena, maelezo mapana ya kijiografia. Na kisha tukizingatia kwamba kuna baadhi ya majina ya himaya hapa, tunataka tu kuandika maelezo machache ya kihistoria kuhusu Wahiti na kuhusu Wakorea.

Kwa hivyo, hiyo ndiyo aina ya kitu ambacho tutafanya kwa dakika chache zijazo. Nataka kuanza na miili ya maji inayozunguka eneo hili la Anatolia hapa hapa. Unaweza kuona uwanda wa kati wa Anatolia.

Ni wazi, hii ni Bahari ya Mediterania. Sihitaji kutufafanulia hilo. Lakini hebu tuwape baadhi ya wengine kwa sababu wanaonekana, hasa kuhusu vitu vinavyohitaji kuvukwa au kuzungukwa wakati Paulo na wengine wanaposafiri.

Kwa hivyo hapa, kwanza kabisa, kutenganisha pwani ya magharibi ya Asia Ndogo na kile kinachogeuka kuwa Ugiriki au Elos itakuwa Bahari ya Aegean. Hilo ni muhimu. Jambo la pili tunalotaka kutambua ni Hellespont, kimsingi daraja la kuelekea Elos .

Daraja hadi Elos , na hilo litakuwa hapa hapa. Ukijua historia yako, historia ya hivi karibuni zaidi kuhusu baadhi ya vita vikubwa ambavyo vimepiganwa, unajua mambo ya kusikitisha yaliyotokea Gallipoli na Dardanelles. Lakini hatuendi katika mwelekeo huo sasa.

Pia tuna Bahari ya Marmara, eneo dogo la maji huko. Tuna Mlangobahari wa Bosporus hapa, na hatimaye, Bahari Nyeusi hapa juu. Kwa hivyo, muhimu kwa upande wa maeneo hayo ya maji yanayozunguka kusini, Mediterania, magharibi, na kisha kaskazini mwa Anatolia.

Hebu tuangalie kidogo kuhusu topografia kwa kutumia ramani hiyo hiyo lakini sasa tunazingatia wingi wa ardhi. Kwa upande wa kaskazini, tuna Milima ya Pontic. Kumbuka neno Ponto linaonekana mara kadhaa katika Agano Jipya, kwa hivyo tuna Milima yetu ya Pontic kando ya pwani ya kaskazini.

Tuna safu nyingine ya milima hapa, Milima ya Taurus, kusini na kisha mashariki pia kwa kiwango fulani. Katikati ni eneo letu la juu la nyanda za juu. Na kisha vitu vichache zaidi.

Mlima Ararati na milima mingine pia itakuwepo. Na kisha, kumbuka tu kuhusu mito, kama vile Nile kwa kiwango kidogo, mito yetu mikubwa hutiririka maji kaskazini au magharibi, na haya yatakuwa muhimu hapa, hasa kuhusu baadhi ya miji ambayo tutazungumzia hivi punde.

Kwa hivyo, tuna miili yote miwili ya maji kuzunguka eneo hili na kisha topografia. Hebu tufanye kidogo kuhusu aina ya historia na, tena, kwa ufupi tu, historia ya makundi ya watu na himaya kwa kiwango ambacho kilidhibiti eneo hili au kwa hakika kililitumia kama korido. Tunataka kulifikiria kama korido pia.

Kwa hivyo, kundi letu la kwanza ni Milki ya Wahiti. Sasa, tumekutana na neno Wahiti tulipozungumzia kuhusu mapambano, hasa kati ya Misri na Wahiti, kwa sababu unaweza kukumbuka kwamba tuna mikataba ya Wahiti iliyofanywa. Wahiti Wapya watakuwa muhimu hapa; mikataba ya Wahiti na Misri, baadhi ya hiyo ikiwa muhimu sana katika uelewa wetu wa miundo ya mikataba na miundo ya agano.

Hiyo ni hotuba nyingine kabisa. Lakini angalia tarehe hizo, hasa kuanzia yapata mwaka 1400 hadi 1200, ambazo zina watu wa kuvutia sana wa Israeli wanaofanya maagano. Jambo la pili, tuna makundi kadhaa ya watu, Frigia, Thrace, na Milki ya Kale ya Ashuru.

Kuna wakati wa misukosuko hapa. Kumbuka tu kitu. Takriban mihadhara mitano iliyopita, nina uhakika sote tunakumbuka hilo, niliandika kwamba yapata mwaka 1200 KK, kulikuwa na kitu kinachoendelea katika eneo hili ambacho hatukielewi kikamilifu.

Ilisababisha kuangamia kwa Kipindi cha Shaba cha Mwishoni, mambo ya kutisha. Na kumbuka kwamba tarehe hiyo inajitokeza hapa pia, kuhusiana na kukomeshwa kwa hili na baadhi ya matatizo kwa muda. Baada ya hapo, tuna kundi linaloitwa Wahuria.

Inaonekana wamehamia kutoka maeneo mengine. Hilo halishangazi. Hili hutokea mara nyingi katika maeneo haya ambapo kuna watu wanaohama mara kwa mara kwenda maeneo ambayo yanahisi ukarimu zaidi au utajiri zaidi, n.k.

Kuona kunapingana na Wahiti, kwa hivyo ukirudi akilini mwako kwenye ramani hiyo ya kwanza, unaona majina yote mawili, Mhiti na Mhurrian katika eneo hilo la Anatolia. Hayo ndiyo majina mawili ambayo, ikiwa yapo, tunataka kuyakumbuka kwa kuzingatia ulinganifu na historia ya kipindi cha Agano la Kale. Tukiendelea mbele kwa mpangilio, moja ya mambo tunayoyaona katika sehemu ya mwisho ya Agano la Kale, haswa majina yanayojitokeza kama watawala wa Uajemi, ni muhimu katika suala la kuwarudisha watu wa Israeli, samahani, Wayahudi, katika nchi yao, tunawaona Dario na Xerxes.

Lakini si muhimu tu katika suala la masimulizi hayo ya kibiblia, lakini tunaposoma Herodotus, mwanahistoria Herodotus, tunaona kwamba watatumia eneo hili lote la Anatolia kama njia ya kuhamia Ugiriki na mapambano yote ya ajabu yaliyotokea katika eneo hilo. Mwelekeo unabadilika, na baadaye, kuanzia na Filipino wa Makedonia na, bila shaka, Alexander Mkuu, mwelekeo unaovuka Anatolia utaenda kutoka magharibi hadi mashariki. Kwanza, Wagiriki, wakifuatiwa baadaye na Warumi huku wakiendelea polepole, walipitia Anatolia polepole kujaribu kushinda Levant nzima, mpaka wa mashariki wa Mediterania, na zaidi. Huo ni muhtasari mfupi wa historia.

Hebu tuangalie baadhi ya maeneo kama yanavyoonekana katika karne ya kwanza, hasa maeneo na majina ya mikoa. Tutarudi kwenye miji hivi karibuni, na sitaweka mishale au miduara yoyote kwenye ramani kwa sababu, kwa bahati nzuri, haya yamebandikwa. Kwa hivyo hapa tunaona kisiwa cha Kupro, muhimu katika safari ya kwanza ya umishonari ya Paulo, kwa hivyo tutarudi kwenye hilo.

Pia tunaona Galatia ikiwa imebandikwa hapa ndani. Kumekuwa na majadiliano hapo awali kuhusu mipaka ya Galatia, lakini sitashiriki katika majadiliano hayo kwa sasa. Tunataka kuona Asia, na tutakumbuka kwamba katika safari ya pili ya umisionari ya Paulo, alizuiwa kuingia Asia, jambo ambalo litamsukuma kuvuka Hellespont hadi kile ambacho kimsingi ni mashariki mwa kusini mwa Ulaya.

Makedonia, eneo hili hapa, na kwa hivyo tuna Filipi iliyopewa jina la Filipino wa Makedonia. Tutarudi kwenye miji hiyo hivi karibuni. Akaya ni jina lingine la Ugiriki.

Utaona Ugiriki kwenye mabano, lakini Akaya itakuwa jina letu la kikanda wakati huo. Na kisha, ingawa halijachapishwa hapa, Rasi ya Peloponnesian ndiyo eneo hili hapa, na Korintho, kama unavyoona, ikirudi kwenye miji kwa muda mfupi, Korintho iko katika mahali pa kimkakati sana kati ya Rasi ya Peloponnesian na Ugiriki au Akaya haswa. Hiyo ni, ninapaswa kusema, ikiwa imefifia au imefunikwa, shingo hiyo, kwa lebo yetu hapa, lakini ni wazi, ikiwa una rasi kubwa na ardhi kubwa, kitu kidogo kinachounganisha ni daraja muhimu sana.

Inaitwa isthmus, na tutarudi kwenye miji pande zote mbili za hiyo, Kenkrea na Akaya, na jinsi zilivyo muhimu, pamoja na Korintho, katika siasa, dini, usafiri, biashara, n.k. Tufanye kidogo na miji sasa. Ramani hiyo hiyo, na wakati huu itabidi niweke baadhi ya miji hii hapa ambayo haijaandikwa kwenye ramani hii.

Kuanzia mashariki, tuna Antiokia huko Syria. Ikiwa chapa ni nzuri kidogo, hii hapa. Antiokia, ambayo pia huitwa Antiokia kwenye Orontes.

Katika kipindi hiki cha wakati, kulikuwa na Antiokia kama 16. Tunawajua wawili kati yao tunaposoma nyenzo za kibiblia; ni Antiokia hii. Kulingana na Matendo sura ya 11, waumini waliitwa Wakristo kwanza, na kisha kuna Antiokia huko Pisidia, Antiokia ya Pisidia hapa.

Lakini fikiria tu kama kundi zima pia, kwa sababu ni wazi limepewa jina la Antiochus, moja ya majina ya nasaba ya wazao hawa wa nasaba ya Seleucid. Antiokia huko Syria hiyo ndiyo ya kwanza. Efeso, unaweza kuiona hapa.

Hilo pia, kama tunavyojua, litakuwa muhimu sana, si tu kama mpokeaji wa moja ya barua za Paulo bali pia kama moja ya makanisa katika kitabu cha Ufunuo na mahali ambapo alitumia muda. Vile vile tuna Kolosai, mpokeaji katika moja ya barua na mahali pa umuhimu. Sardi haipo kwenye ramani, lakini iko pale pale.

Tunapofikiria mahali hapa kama korido, kama tulivyosema, Sardi ni mojawapo ya maeneo yanayotajwa kama Herodoto anavyozungumzia Waajemi wakijaribu kuvuka uwanda huu wa Anatolia, kuvuka Hellespont, na kisha kukabiliana na Ugiriki. Kwa hivyo, Sardi ni muhimu kwa maana hiyo. Troa, mshale utaonyesha kuhusu eneo la Troa.

Paulo atatumia muda huko, na ni kutoka Troa ndipo naye pia atavuka na kuingia Makedonia. Filipino, unaweza kuona hapo juu, tayari tumetaja hilo, limepewa jina la Filipino, baba yake Alexander Mkuu. Tukienda kidogo magharibi na kusini, tuna Thesalonike, na karibu tu, kusini kidogo mwa Thesalonike, mji unaotajwa katika kitabu cha Matendo, Berea.

Tuna watu hao wazuri huko Berea wanaochunguza maandiko kwa sababu wanataka kujua kama anachosema Paulo ni kweli. Kwa hivyo hata tunapozungumzia miji hii, tunaona kundi zuri sana kuzunguka Bahari ya Aegean, maeneo muhimu. Athene haipo kwenye ramani, lakini juu tu ya ncha ya mshale, sivyo? Kwa hivyo, chukua Korintho na uende kidogo kaskazini mashariki.

Sikutaka kuzuia Korintho yenyewe. Hatimaye, jiji la Korintho liko katika eneo hilo la kimkakati, kama nilivyosema. Ni wazi, unapoangalia orodha hiyo ya miji, hakika tuna mengi ya kufikiria, hasa kuhusu kitabu cha Matendo.

Kwa hivyo, maelezo mafupi kuhusu jinsi tunavyotaka kufikiria kuhusu safari kupitia kitabu cha Matendo. Nadhani tayari nimetaja hili mahali fulani huko nyuma katika moja ya mihadhara hiyo. Nina uhakika ilikuwa sambamba na eneo la Kaisaria.

Lakini tunaposoma kitabu cha Matendo ya Mitume, lengo kuu hapo ni kuonyesha jinsi injili, ikiwa imewezeshwa na Roho Mtakatifu, itakavyofika hadi miisho ya dunia. Na, bila shaka, katika lugha ya Luka, hiyo ina maana ya kwenda Roma. Na kwa hivyo, hii itakuwa maelezo ya safari ya injili katika mwelekeo huo.

Sura ya 1 hadi 10 ya Matendo itashughulikia injili ndani ya nchi. Kwa hivyo, tayari tumezungumzia baadhi ya haya. Tumezungumzia kuhusu Kaisaria na Kornelio huko Kaisaria, Mataifa katika nchi.

Tumezungumzia kuhusu vipande vya Samaria na jamii za Wayahudi wa Kiyunani. Tumetaja baadhi ya mambo haya. Lakini sasa, kwa madhumuni yetu, tunataka kuhamia nje ya nchi.

Sura ya 11, Antiokia na Siria, imetaja tu. Na, unajua, wakati mwingine neno Antiokia, Antiokia juu ya Waorente, Antiokia huko Siria, halina maana kubwa kwetu.

Lakini tunahitaji kutambua kwamba Roma ilipoingia katika eneo hili lote la mashariki mwa Mediterania, Antiokia ilikuwa mahali ambapo walikuwa katikati. Ndiyo, msitu ulikuwa mji mkuu wa Roma huko Galilaya, lakini huo ulikuwa na matabaka mengi chini ya udhibiti wa Antiokia. Antiokia ulikuwa mji wa tatu kwa ukubwa katika Milki ya Roma baada ya Roma na Alexandria.

Kwa hivyo, tunazungumzia kuhusu mahali pakubwa na pakubwa. Herode Mkuu alijenga vitu fulani hapo. Julius Kaisari alihusika sana katika ujenzi wa maeneo ya Antiokia.

Antiokia ni eneo muhimu. Hapa una makundi ya waumini ambao huitwa Wakristo kwa mara ya kwanza katika muktadha huo. Kwa hivyo, hebu tumzingatie Paulo sasa,

mwanzoni, tukiwa na baadhi ya miji hiyo akilini na kile Kitabu cha Matendo kinatuambia.

Baada ya sura ya 11 kutaja Wakristo, tuna safari ya kwanza ya kimisionari kwenda Kupro na makanisa ya Galatia. Tutaangalia ramani baada ya muda mfupi—ramani mbili, kwa kweli. Hiyo si pana sana ikilinganishwa na safari ya pili na ya tatu.

Lakini angalau wanaenda nje ya nchi. Pili, kutoka Troa, wanapitia Uwanda wote wa Anatolia hadi Troa na kisha kuvuka hadi Makedonia, wakipita Thesalonike, Berea, hadi Athene na Korintho. Kwa hivyo, safari ya pili ya kimisionari iliyo pana zaidi.

Na kisha safari ya tatu ya umishonari itarudi nyuma hatua kadhaa, lakini wakati huu itafika Efeso kwa muda mrefu. Mtakumbuka kwamba nilinukuu muda mfupi uliopita, mwanzoni sehemu ya safari hiyo ya pili ya umishonari, Paulo alizuiwa kwenda Asia. Safari ya tatu ya umishonari, hakika atatumia muda huko.

Na kisha baada ya kukamatwa Yerusalemu na kukaa kifungoni kwa miaka michache huko Kaisaria Maritima, kisha anahamishiwa Roma. Na hivyo ndivyo ilivyo, na hivyo tukaenda Roma. Kwa maneno mengine, hadi miisho ya dunia, kama 18 ya Matendo ya Mitume inavyosema.

Hebu tuangalie ramani tuone hii inatusaidia nini. Wanaondoka Antiokia baada ya muda wa maombi. Wanaenda Kupro kisha wanakuja hapa na kufanya mabadiliko kidogo kupitia Pamfilia na kisha kuingia katika miji inayoonekana katika sehemu hii ya Galatia.

Tunataja Listra, Derbe, Pisidia, Antiokia, na Ikoniamu, ambayo kimsingi ni safari ya kwanza ya kimisionari. Hapa, kama nilivyosema, tunapanuka zaidi.

Utakumbuka tuna baraza la Yerusalemu. Na kisha baada ya baraza la Yerusalemu, Paulo na wale waliokuwa pamoja naye wanapeleka barua. Kwa hivyo, wanarudi na kutembelea miji hii ambayo tayari wanaijua.

Lakini kisha wanafanya safari kubwa zaidi ya hapo. Tena, walizuiwa kuingia Asia. Kwa hivyo, walizunguka kidogo hadi mahali paitwapo Troa.

Hapa ndipo wanapoona maono haya ya mtu kutoka Makedonia. Baadhi wanafikiri huenda ni Luka anayewaita waje. Kwa hivyo, watazunguka huko na kutumia muda huko Athene.

Tutaangalia Athene kwa ufupi baada ya muda mfupi. Tutatumia muda huko Korintho kisha tutarudi. Hatimaye, tutafikia mwisho wa safari ya pili ya umisionari.

Walipovuka kutoka Asia halisi, au samahani, niseme Anatolia halisi, walivuka Hellespont, kama nilivyosema, walielekea Makedonia na miji hiyo, Athene na hatimaye, miji hii miwili inayopakana na mashariki na magharibi. Kenkrea upande wa mashariki wa Isthmus, na Lycaeam upande wa magharibi.

Kwa njia, kuna mfereji unaovuka hapo sasa, ambao husaidia sana katika suala la kutolazimika kuzunguka. Nadhani Warumi ndio waliojaribu kufanya hivyo kwa mara ya kwanza. Kwa hivyo, inarudi nyuma sana .

Picha chache tu za kutupa hisia kidogo ya majengo ya kifahari, zaidi ya yale ya kifahari, ya kifahari, na ya kupendeza. Hapa kuna mabaki ya Jukwaa huko Filipi. Kwa hivyo tena, tukifikiria njia yetu ya safari baada ya kuvuka Hellespont.

Baada ya hapo, Filipi itafuata Thesalonike na Berea. Hakuna picha za hizo, lakini hapa kuna hisia ya nguzo hizi ambazo zimeachwa zimesimama. Kisha wanaelekea Athene.

Na, mengi yanaweza kusemwa kuhusu hili, lakini hatutasema kwa sasa. Kumbuka tu kwamba tunazungumzia Acropolis yenye Parthenon na seti nzima ya milango, Propylaia hapa, hekalu pale, na ukumbi mzima wa maonyesho hapa chini. Kwa hivyo, huu ni muundo wa ajabu.

Na kitu hiki, ambacho, bila shaka, kimekuwa, kwa masikitiko, walikuwa wakihifadhi risasi humo mamia ya miaka iliyopita, kwa hivyo kililipua sehemu yake. Lakini fikiria kama muundo mzima wakati fulani. Nitakuonyesha aina ndogo ya toleo hilo baada ya muda mfupi.

Na kisha mbali sana, ikisogezwa karibu kidogo kwa nguvu ya lenzi ya telephoto, ni La Cabitos akiwa na kanisa juu. Akiwa Athene, Paulo atahubiri mahubiri muhimu sana. Mahubiri kwenye Areopago au Mars Hill.

Kwa kusimama juu ya hilo, wewe, siku hizi unapokuwa huko unaweza kutazama jiji lote la Athene, idadi kubwa ya watu, na unaweza kuona maandishi ya Kigiriki ya sehemu ya mahubiri hayo ya Matendo sura ya 17 ambapo anatoka kwa mungu asiyejulikana na atahubiri mahubiri mazuri kuhusu jinsi tunavyoweza kumjua mungu huyo . Nataka tu kuzingatia kwa ufupi kutoka mahali hapo juu ya kilima hicho, ambacho sasa kinaitwa Mars Hill, nikitazama chini kwenye sehemu ya jukwaa, hapa karibu, na jengo dogo dogo, ambalo kwa kawaida huitwa Theseion . Nadhani ni hekalu la Hephaestus, kama nakumbuka vizuri.

Lakini angalia muundo. Ni sawa kabisa katika toleo dogo sana la kile ambacho Parthenon ingekuwa. Parthenon, kwa njia, imesimama kwa karne nyingi.

Nadhani tunazungumzia ujenzi wa karne ya 5. Kwa hivyo, kusimama kwa karne nyingi kabla Paulo hajafika hapo. Na, bila shaka, mazungumzo yote ya kifalsafa ya Athene na kadhalika yanaendelea katika muktadha huo.

Korintho, tunataka tu kuangalia hili kwa ufupi kwa sababu huko Korintho tuna jiji kubwa chini, lakini kisha mahali patakatifu hapa juu, na kwa hivyo tuna ibada inayoendelea mahali hapo. Hapa ni mahali panaitwa bema, mahali pa juu, jukwaa, ikiwa ungependa, jukwaa kubwa ambalo hukumu zingeweza kutolewa. Na kwa hivyo, ikiwa una mtu, kwa mfano, labda liwali ambaye jina lake labda ni Galio, tuna marejeleo ya hilo katika Matendo sura ya 18, akitoa aina fulani ya amri au aina fulani, labda kutoka mahali hapa pa umma ambapo jambo hilo lilifanyika.

Hekalu la Apollo hapa, mwonekano mwingine tu wa moja ya vitu vingi tofauti vilivyopo. Na kisha moja ya ugunduzi huo wa kuvutia wa akiolojia huturuhusu kuweka gridi ya tarehe kwa matukio ya Kitabu cha Matendo. Katika Matendo sura ya 18, tuna marejeleo yake kwa jina.

Uandishi huu, ambao, kwa njia, umeandikwa kwa Kigiriki, labda unaonekana kuwa nakala au nakala ya amri iliyotolewa na mfalme wa Kirumi wakati huo. Kwa hivyo hiyo inatusaidia kidogo. Ipo katika vipande sita ikiwa nakumbuka kwa usahihi, lakini hii inatusaidia kidogo kupata maana ya tarehe: 5152 BK Kuna mengi zaidi ya kusema, lakini tunahitaji kuendelea kusafiri pamoja na Paulo katika safari ya tatu ya umishonari.

Kwa hivyo, wakati huu, kama tunavyompata Paulo, atarudi tena, atarudi tena, na wakati huu atakwenda Efeso. Sasa, kumekuwa na mwingiliano fulani huku na huko. Ukisoma Matendo sura ya 18, unajua kwamba kwa kutokuwepo kwake, tumekuwa na jamaa anayelitwa Apolo ambaye alifunzwa huko Alexandria.

Amewahi kuwa huko, na kadhalika, kurudi Korintho. Lakini Paulo atakuwa Efeso. Na kisha pia kuna barua kadhaa zinazorudi na kurudi kwa Korintho.

Sitazungumzia mawasiliano yote yanayofanyika hapo. Hebu angalia kidogo Efeso, kwa sababu nataka kutaja mambo kadhaa pamoja na Matendo sura ya 19 na ugeni wa Paulo huko Efeso. Kwa njia, Mtaa wa Kiretos hilo ni jina lingine la makuhani.

Na hii inaonekana ilikuwa barabara ya maandamano, mambo mbalimbali ya kidini. Kuna kila aina ya shughuli ambazo zingefanyika kwa upande wa mahekalu, chemchemi, n.k., kando ya barabara hii. Na kisha chini kabisa mwishoni mwake ni kile kilichojulikana kama maktaba, Maktaba ya Celsus.

Bila shaka, Efeso ilikuwa na idadi kubwa ya watu, na makadirio ni kwamba labda tuna, hii ni makadirio, kitu kama vile juzuu 12,000 zilizohifadhiwa katika maktaba hii maalum kwa wakati huu. Muhimu zaidi kwetu, hiyo ni aina tu ya watalii

wanaotembea katika maeneo haya, lakini muhimu zaidi kwetu itakuwa ukumbi wa michezo huko Efeso. Na unaweza kukumbuka tulipoangalia ukumbi wa michezo huko Israeli huko Beit Shan, nilikushauri kwamba mahudhurio yanayokadiriwa kuwa 7,000 na yanaweza kuchukua watu wapatao 7,000.

Hapa tuko katika ukumbi wa michezo huko Efeso, na sio pekee, lakini labda ndio ukumbi mkubwa zaidi, ambao ungekuwa na viti, kama unavyoweza kusoma, kwa watu 24,000. Kwa hivyo, huu ni ukumbi mkubwa wa michezo. Na tukikumbuka kwamba kumbi za michezo zilitumika kama sehemu za kukusanyika hadharani, mara nyingi zilitumika kwa propaganda, mara nyingi zilitumika kwa madhumuni ya kisiasa.

Na tuna mkusanyiko, bila shaka, umeandikwa katika Matendo sura ya 19, wa watu ambao wamekasirika kidogo kwa sababu ibada yao yote kwa Artemi imepunguzwa sana na kupotoshwa na ujio wa injili. Unaweza kusoma kifungu hicho, Matendo sura ya 19, na maelezo ya kinachoendelea katika muktadha huu. Eneo lingine ambalo tunaweza kuhamia Mileto ni karibu sana na mahali Efeso ilipo.

Ukumbi mwingine wa michezo hapo. Kutajwa kwa Mileto katika Matendo sura ya 20 kunatusaidia tu kuelewa mahali ambapo hilo lilitokea. Hapa ni nje ya ukumbi wa michezo tukiutazama, lakini nataka kuzingatia kitu kingine kilichopatikana katika ukumbi huu wa michezo.

Na tutaona, si wazi sana, labda kwa baadhi yetu, lakini wacha nipendekeze tu kwamba ukisoma Kigiriki, tunaweza kuzingatia neno hili, ambalo linamaanisha na, sivyo? Na, kisha hili ni la, na hapa, amini neno langu, Wayahudi, Wayahudi, na theosebeis hapa, wa wacha Mungu. Na kwa hivyo, inaonekana, na kisha nyuma hapa kuna neno gumu sana kusoma, lakini linaonekana kuwa kitu kuhusu mahali. Na kwa hivyo pendekezo ni kwamba, katikati ya nyasi zote zinazokua kutoka kwa hili na kadhalika, tumechonga kwenye kiti mahali pa Wayahudi na wacha Mungu.

Hata kama unataka kutafsiri hilo, nitakuacha ufanye peke yako. Hilo linafunga, kama nilivyosema, hili ni la haraka, hilo linafunga tunachotaka kusema kuhusu safari ya kwanza, ya pili, na ya tatu ya kimisionari na upanuzi unaoongezeka. Tunataka kulenga tu baadhi ya makanisa ya Ufunuo.

Tutaanza na ramani, nami nitaorodhesha makanisa na kuyapata, kisha tutatembelea machache kati yao kwa ufupi. Tuna Efeso, Smirna, na Pergamo; soma Ufunuo 1, sura ya 3, na utakumbuka, unapoyaangalia haya, kwamba makanisa haya saba yana sifa tofauti kuyahusu. Sitazungumzia yote, lakini nitataja machache kati yao kwa sababu baadhi ya mambo ambayo yamepatikana katika baadhi ya makanisa hayo yanahusiana na kile ambacho Yohana anasema katika sura hizo tatu za kwanza.

Kwa hivyo, hapa kuna ramani yetu, tukiziandika tu, na tena, tukijikumbusha Asia, tukijikumbusha Hellespont na kuvuka. Ramani hii ni shukrani kwa Picha za Ardhi Takatifu, Carl Rasmussen. Lakini tuna Efeso hapa.

Tuna Smirna, sasa Izmir, Izmir ya kisasa. Tunaposonga mbele hapa, tuna Pergamo, na tutatumia muda kidogo zaidi kuzungumzia Pergamo. Tayari tumezungumzia Efeso.

Sitasema mengi zaidi kuhusu Thiatira. Nataka kutoa maoni na kuonyesha picha chache za Sardi. Hatutaenda Filadelfia, lakini tutatembelea Laodikia. Nataka uangalie ramani kuhusu eneo la Laodikia kwa sababu kaskazini mwa Laodikia kuna mahali panaitwa Aeropolis , na kusini na mashariki ni Kolosai.

Shikilia tu hilo kwa marejeleo ya baadaye. Hasa picha, lakini picha zinazounganisha kidogo hapa na kile tunachosoma katika maandishi ya Biblia. Trajanium , ukiiangalia hiyo, labda ungesema, oh, hiyo lazima iwe baada ya mfalme Trajan, na kwa kweli iko hivyo.

Eneo la Pergamo lilikuwa eneo muhimu sana. Kwa njia, maktaba kubwa pia. Watu wanafikiri kwamba labda hapa ndipo wazo la kutengeneza karatasi za ngozi lilipoanzia.

Kwa hivyo, Pergamo ilikuwa na maktaba iliyozidi maktaba ya Efeso kwa kiasi kikubwa. Pia tunapata, pamoja na Trajanium , Asclepion . Je, unakumbuka ibada yetu ya Asclepius? Tulizungumzia kuhusu ibada ya Asclepius na mabaki yake yaliyopatikana katika ngome ya Antonia, karibu na Mlimani wa Hekalu huko Yerusalemu.

Kwa hivyo hapa kuna mahali pa uponyaji, na ibada hiyo yote ya Asclepius ilitenda hapa pia huko Pergamo. Hapa kuna moja ya uvumbuzi wetu wa kuvutia zaidi, kwa sababu baadhi ya watu wanapendekeza kwamba madhabahu hii ya Zeu, ambayo tunaona misingi yake tu, na kwa kushangaza mti unaokua kutoka kwayo, huenda ikawa ndiyo iliyorejelewa Yohana alipokuwa akizungumzia kuhusu Zeu na madhabahu ya Zeu, Ufunuo Sura ya 2, pamoja na Pergamo. Kuhamia haraka Sardi.

Mitazamo miwili tu ya Sardi. Sardi, kama unavyokumbuka ramani, ilikuwa kama kaskazini , magharibi katika eneo la Anatolia, na ilikuwa sehemu kubwa ya kusimama, kwenye njia zinazovuka Asia Ndogo na Uturuki, Anatolia, na kuelekea magharibi. Kwa hivyo hapa tuna dalili nyingine ya kundi lililolijiona kama lililolindwa vizuri sana.

Kuna Acropolis huko nyuma. Unaweza kupanda Acropolis hiyo, na inahisi kama haiwezi kuingilika kabisa. Chini, mji mkubwa zaidi hapa, na moja ya mahekalu yaliyokuwepo hapo.

Unataka kuzingatia zaidi hapa, Hierapolis. Unasema, hei, hapana, subiri kidogo. Sikumbuki jina hilo kwa mujibu wa Ufunuo Sura ya 1 hadi ya 3, na hukumbuki, lakini kuna chemchemi za maji moto hapa.

Kulikuwa na spa, ukitaka kuiita hivyo, zamani hapa, kama ungetarajia na chemchemi za maji moto, na kwa kweli, kutoka mbali, unaweza kutazama hizi na kuona nyeupe na kuona vitu vinavyojitokeza. Kwa hivyo hapa tuko karibu, lakini shikilia hilo na shikilia wazo la kuwa chemchemi za maji moto, na ni za moto. Sasa twende Laodikia.

Tuko katika ukumbi wa michezo ambao haujajengwa upya, kama unavyoona, huko Laodikia. Hapa nyuma kuna chemchemi za maji ya moto za Hierapolis. Hilo linavutia sana, nimesimama hapa Laodikia.

Kwa njia, Laodikia pia ni eneo kubwa, kwa hivyo hili ni dirisha moja dogo tu linaloingia kutoka ukumbi wa michezo, lakini hilo liko kaskazini, kama tulivyoona kwenye ramani yetu. Sasa kama ungezunguka-zunguka, ukiangalia milima kutoka kusini, tuna mfereji wa maji unaoleta maji kutoka milima hiyo kuelekea kusini. Kama ni milima, itakuwa maji baridi, maji ya chemchemi, labda maji yote kutokana na kuyeyuka kwa barafu, kulingana na msimu.

Kwa hivyo sasa unaandaa kile ninachoamini unaandaa tunapofikiria kuhusu hukumu ya kanisa la Laodikia. Wewe si moto wala baridi. Wewe ni vuguvugu.

Nitakutoa kinywani mwangu. Hapa una eneo hili katikati ya chemchemi za maji ya moto upande wa kaskazini na uwezekano huu wa maji baridi. Lakini ifikapo Laodikia, ni aina tu ya vitu vyenye giza ambavyo ungependa kuvitoa kinywani mwako.

Hivi ndivyo ukumbi wa michezo usiochimbwa kabisa unavyoonekana. Tumesimama katika ukumbi wa michezo huko Kolosai, upande wa mashariki na kusini kidogo mwa Laodikia. Picha hizi mbili zinazofuata hazina uhusiano wowote na maandishi ya Biblia, lakini zinatupa hisia kidogo ya mwendelezo wa mambo ya kitamaduni ya kifahari sana.

Haya ndiyo mambo ambayo tabaka letu la juu katika Israeli, huko Yerusalemu katika karne ya kwanza, mambo ambayo Herode alijaribu kuyaleta kitamaduni. Hayo yalikuwa mambo ambayo yalikuwa kishawishi kila mara kwa Wayahudi ambao walipaswa kumwabudu Mungu kwa njia tofauti kabisa. Lakini Herode angechukua baadhi ya mambo haya ya usanifu, wakati mwingine hata mambo ya dhana, alipokuwa akijenga upya hekalu. Hapa kuna hekalu la Apollo mahali paitwapo Didyma.

Angalia ukubwa wake mkubwa. Angalia misingi ya safu tuliyo nayo hapa kwenye safu tofauti na ukubwa wa watu. Seti nyingine ya mitazamo kuhusu hilo.

Tena, tunazungumzia jambo ambalo lilikusudiwa kuwashinda watu kwa mahali palipowakilisha miungu yao, na bado jinsi maeneo hayo yalivyokuwa tupu, jinsi yalivyoanguka. Kwa hivyo, tutafunga hili tukikumbuka tu kwamba tulianza Israeli. Tulizungumzia kuhusu Yerusalemu.

Herode Mkuu alileta ushawishi wa kitamaduni Yerusalemu, lakini hakuna hata moja kati ya mambo hayo iliyobaki. Hata hivyo, ufalme wa Mungu unaendelea na kukua. Daima kuna pambano kati ya Yerusalemu na Athene kuhusu mitazamo ya ulimwengu.

Hapa kuna mtazamo wetu wa Athene. Kwa hayo, tunasimama.

Huyu ni Dkt. Elaine Phillips na mafundisho yake kuhusu Utangulizi wa Masomo ya Biblia. Huu ni kipindi cha 11, Asia Ndogo na Ugiriki.